

Az új deszka

Színház a moziban, avagy a körülmények iskolája

Egy esztendeje, hogy becsukták a nagyszínházat. Nincs mit széptíteni, az évtizedek óta hivatalosan vagy félhivatalosan halogatott rekonstrukcióval nehéz helyzetbe került Szeged zenekultúrája. Nehéz, de nem kilátástalan helyzetbe. Mint ismeretes, az épületmunkák mellett otthont adott nagyzene-kari, ritkábban kamara-, illetve szolisztikus koncerteknek is, tehát a filharmonia-nak — jelentősebb fazonigazítás, vérértékesítés nélkül vészelt át közel egy teljes évszázadot. S miközben honi és külföldi kortársai, a Helmer-Fellner teátrumok, időközben sorstársaivá váltak, tehát előregedtek, átalakításra szorultak — a szegedi-re is kitétték a táblát (művészeti intézményen nem éppen bizalomgerjesztő ecát adva a humornak): „veszélyes munkaterület, idegeneknek belépni tilos.”

1.

Ne legyen példa, legfőkébb intő, a néhai játékszín munkálatait Lucaszéke. De annyi bizonyos, a hasonló vállalkozásokban nem túl rutinos és edzett építők jóideig „elbíbelődnek” még a nagyszínházon. Az átmeneti otthonnak kiszemelt — és a körülményekhez képest meglepően gyorsan átadott — mo-zisínházra tehát házigrá-dáknak, publikumnak egyaránt érdemes lesz tartósan berendezkedni: ami a jelek-ből ítélhetően megy a színháziaknak, lassabban a közönségnek. Melyről egyelőre amolyan állapítható meg, nehezen akklimatizálódik. Tulajdonképpen érthetően. Az igényes színházbarátok ugyanis hosszú időn át kom-plettebb esztétikai viszonyokat szoktak meg, ám maguk is, akik a Szabadság mozi átalakítása mellett döntöttek, számoltak vele, bizonyos értelem-ben kényszerű megoldásról van szó. Egészen egyszerűen nem akadt más alternatíva a színház operai-zenés társulatának minőségi mennyiségi megőrzésére, átmentésére.

Leszámítva most a tudati együtthatókat (mozinézó fa-nyalgását a színházra, színház-nézőjét a mozira, ha ott szokatlan menü tálalnak) akut a kérdés: az ószínházat fölváltó Zenésben mi jelenti hát az értéksökkenést?

2.

Legfőképp a szűkös színpad-tér. Illetve az a körül-

mény, hogy az előtte húzódó tekintélyes zenekari árokkal a hangzás akusztikája nincs azonos hullámhosszon, gazdagabb, a játék látványlehe-tőségeinél (mert hiszen ép-en az operai, illetve zenés műfajok immanens igénye a fantáziát nagyvonalúan föl-lobbantó dekoráció, a térbe-liség). A zenés színpadi mű-veknél „megvan olyan más-féle élvezeteknek lehetősége is — idézzük ide Felsesteint —, amelyek iránt a közönség széles rétegei akkor is na-gyon fogékonyak, ha egyéb-ként hiányzanak az igazi színházi élmény előfeltételei. Az emberi hang szép zengé-se, a tánc mozgalmassága, a zenés revü látványossága — olyan nemzetközileg elter-jedt örömtől és élvezetek for-rása, amelyeknek megvan a teljes létjogosultságuk, és ilyen igények kielégítéséről mindenhol gondoskodnak is.” Már ha tehetik — bigy-gyeszthetnének hozzá aktuáli-san. Hanem hát attraktív tánc és revü nélkül mégcsak esorbíthatatlanságának okán viszont elképzelhet-le, hogy ne teljes énekkar vonuljon föl ott, ahol dra-maturgiai funkciót hordoz, mondjuk egy *Borisz Godu-novban* vagy akár a leg-utóbbi *Johannában*. Minek következtében egyszerűen nem marad játéktér, elmere-vedik, meghal a színpad. Nagyzenekarra és kisszín-padra tudniillik alig irtak műveket: márpedig ha a ze-nei kivitelezés lehetősége egyébként adott egy színház-ban, nem mondhatnák le a repertoárról pusztán a játék korlátozottsága miatt — in-kább igazítani kell azt a színpadviszonyokhoz.

Tehát a méretekről. A pil-lanatnyilag üzemképtelen ószínház legnagyobb színpad-mélysége 13 méter, szé-lessége 14 méter volt, bőse-ges, több mint hatvan ze-nész elhelyezése alkalmas orchesterrel. Ugyanezek az adatok a Kisszínházban 10 méter (színpadmélység), 13 méter (szélesség), illetve ti-zenegyszer három méteres orchester, ahová értelemsze-rűen csak „kamarásított” együttes fér el. A Zenés színház színpadmélysége 10 mé-ter, használható szélessége 8 méter, mely a játéktérben „szorult” két oszlop, köpor-tál közötti távolság, ami a függőnynél ugyan tíz méte-re nyitható, de ezzel a te-rülettel csak korlátozottan lehet számolni: az orches-ter tizenháromszor három és fél méteresre, tehát 44 tagú zenekarra tervezték, melyet tizenötsször három és fél mé-

teresre sikerült korrigálni, így helyet tud biztosítani rendes operai nagyzenekar-nak. Az adatokból nyilván-váló a nagyszínházi orches-trel és lényegében kamara-színházi játéktérrel rendel-kező moziban (ahol a színpadot kiszolgáló egységek helyiségek egészen minimá-lisak, nincs zsinórpádlás, díszleteket tárolni úgyis zöl-ván lehetetlen) úgy kell ope-rát, illetve operettet játszani, még jóideig, hogy a ren-dező-tervező művészekre há-rul a teher: alkalmazkodni, vagyis úgy igazítani az alko-tások vizuális tartalmát a te-rület képességeihez, hogy tel-jes értékű előadások illúzió-ját keltsék.

3.

Miként? Néhány bemutató, felújítás és a Kisszínházból áthozott-átfűsült produkció után már néminemű tapasz-talatok birtokában tisztáz-hattuk egyet, s mászt az ope-rai főrendezővel, Horváth Zoltánnal. Aki művészem-bereknél szokatlan higgadt-sággal és rugalmas, belátás-sal eszeltte a kétségtelenül mostoha feltételeket, kijelen-ve, szó sincs arról, hogy kényszermunkát végezzenek. A lehetőségekhez képest gyorsan belakták — már-mint alkotó fantáziájukkal is — az új körletet, meg egyéb-ként is a színházművészet-hez három dolog szükséges, úgymint deszka, színész és közönség, mondotta volt nagy bölcsen valaki, s ha szí-nész és publikum van, lesz deszka is elég a moziban. Persze a szellemi és anyagi tartalékenergiák maximális bevezetésével. A helyviszo-nyok behatárolják nem utol-sósorban a műsorpolitikát. Olyan darabokat kell játszani, ahol legkevésbé érzékel-hető, hogy relatíve oldották meg feladatukat.

A színpad úgynevezett ki-szolgáló területének sátnya volta azzal a konzekvenciá-jal jár, hogy racionálisabban

tervezik az előadások kiállí-tását: sok technikai igényes-ségű díszletváltásra például nincs mód, a legutóbbi Ver-di-bemutatóhoz is, a Johan-nához (mely kifejezetten ide készült már), egyetlen szim-bolikus térszínpadra foglalta össze Horváth az opera hat képének látványját. Ami persze nem lehet univerzális gyógyszer, csak egyfajta ja-vallat. A választott művek belső törvényszerűségeinek függvényében dolgozhat itt is a rendező-tervező fantá-ziája. Mert a windsori víg-nők máskülönbben igen eszté-tikus kisszínházi „dekoráció-ját” kurtábbra kellett fűre-szteni, a *Bohémélet* viszony-lag jól tűrte a transzplantá-ciót, a *Don Juan* felújítá-sban viszont zavaró volt az otthagytott kellékek zsúfol-tása — egyszóval akad majd tennivaló nemcsak a reper-toár bővítésénél, de a gondo-zásánál is. Jórészt kidolgo-zandó még a vetítés miként-je; ötletet a társbérli mozi-nak a hét meghatározott nap-jain változatlanul funk-cionáló jelenléte kínálja. Ami látványban élvezs a na-turális szükség szabta réven, visszanyerhető-e vámon, a vetített képek illúzióján? A szakemberek véleménye egyelőre megoszlik (főltehe-tően a gépek inkább csak a színpad mögötti elhelyezése-jét számításba, ahol vi-szont távolság nincs), min-denestre a rendezéshez ko-moly segítséget jelentene a Zenés színház nem túl vá-lasztékos technikai arsenal-jában.

4.

Ahol azért nem csapnánó munkakedvvel —, s egyre használhatóbb tapasztalatok-kal — dolgoznak színházi tervezők és művészek, zené-szek és műszakiak. Mind-ahányan ama őszintén óhaj-tott cél érdekében, hogy a közönséget lehetőleg mara-déktalanul kiszolgálják, vagyis hát a szegedi publi-kum miharabb szokja meg Thália új otthonát, s ha megszokta, szeresse is meg, sűrűn látogassa. Mert kö-zönség nélkül partra vetett halak vegetálnak bármilyen színházi deszkákon...

Nikolényi István

Egészségünk védelmében

Az Országos Közegészség-ügyi Intézet felelősségteljes és sokirányú munkájában fontos helyet foglalnak el a levegő tisztaságával kapcsola-tos vizsgálatok. Az OKI te-vekenységéről tartottak saj-tótájékoztatót tegnap dél-előtt a Gyáli úti székházban, ahol a többi között elmon-dották: levegőhigiénés vizs-gálataik során a többi között adatokat gyűjtenek arról,

hogy milyen összefüggés mu-tatható ki a levegő szennye-zettsége és a lakosság egész-ségi állapota között. Módsze-reket dolgoznak ki a levegő minőségének ellenőrzésére és a szennyező anyagok meny-nységének mérése is. Az el-lenőrzéseik során nyert ered-mények alapot adnak annak a többi között a környezet-védelmi tervek elkészítésé-hez. (MTI)

Alkotótáborok

Ismét sorra megnyitják a kapukat a Magyar Képző-és Iparművészek Szövetségé-nek alkotótáborai. A helyi tanácsok támogatásával fenntartott művésztelepek ezen a nyáron 150 képző- és ipar-művésznek, közöttük csak-nem 40 külföldi vendégnek nyújtanak lehetőségeket na-gyobb terveik, elképzeléseik valóra váltásához.

A siklósvillányi kőbánya Európa-szerte ismert művés-telepén már csaknem két he-tet dolgoznak az Argentíná-ból, Belgiumból, Csehszlová-kiából, Finnországból, Len-gyelországból és a Szovjet-unióból érkezett vendégek.

Kerámikusok, építésszek kezdik meg nyári munkájukat a romhányi és a pécsi kerámiagyárakban. A Somogy megyei Nagy-peire.

atád 16 holdas parkjában a szobrászok, Hajdúböször-ményben festőművészek lát-nak majd munkához. A nyá-ron megnyílik a salgótarjáni nemzetközi festőművésztelep, a makói Maros menti mű-vésztelep és a zalaegerszegi alkotótábor.

A Lampart Zománcipari Művek támogatásával júni-dó művésztelepen — műkus-végétől — két héten át szov-jet és magyar művészek dol-goznak majd a kecskeméti Széchenyi-város számára ké-szülő sík- és plasztikai mű-veken.

Képzőművészeti életünk követeiként 21 hazai művés-z indul dolgozni, tanulni Bul-gária, Csehszlovákia, Jugo-szlávia, Lengyelország és az NDK időszakos alkotótele-peire.

A júniusi Tiszatáj

Németh László három ki-adatán írását közli a Tisza-táj új száma. Az 1950-ben írt Korszak végén tanulsága, hogy a második világhábo-rúval lezárul az a közel két-száz évig tartó időszak, amit „a nacionalizmus korának lehetne legáltalában neve-zni”. Az újkori civilizáció műhelyei című írás Németh László legjelentősebb tudományműveinek esszéi közé sorolható. „A tudomány tör-ténetéhez, mint életem sok más örömehez engem a ta-nári gyakorlat vezetett” — olvashatjuk a Tudománytör-téneti munkák című tanul-mányban. Ehhez a — vásár-helyi tanárságra szüntelenül utaló — Németh-műhöz kapcsolódik némiképpen *Greza Ferenc* alapvető munkája (Németh László, a vásárhelyi filozófiatanár). „A Németh László-i gondo-latrendszer hagyományos központja az etika. A vásár-helyi korszak új centrumot képez: a filozófiát” — írja *Greza Ferenc*. Századunk magyar irodalmának egyik nagy kérdése Babits Mihály és Németh László kapcsolá-ta. *Gál István* Németh Ba-bitshez írt leveleinek publi-kálásával irodalomtörténeti fontosságú adalékokat szol-gál.

A folyóirat júniusi számá-ban *Jékely Zoltán*, *Tornai József*, *Döbrentei Kornél*, *Páskándi Géza*, *Tamás Menyhért*, *Vecsernyes Imre* és *Hervay Gizella* versei kaptak helyet.

A Kelet-európai Néző ro-vatban jelent meg *D. Mol-nár István* írása, mely Ma-rián Jachimowicz, a jelentős lengyel költő és műfordító magyar irodalmi kapcsola-tait ismerteti. (Jachimowi-czot „1917-ben bátyja haza-gy Magyarországra, aki nálunk nősült. A későbbi költő 1922-ig Budapesten és egy

Tisza menti falucskában élt, szinte természetes tehát, hogy verseiben vannak ma-gyar vonatkozások, motívu-mok. Az ötvenes évek óta már vendégként járt több-ször hazánkban.”)

Hosszú évtizedek kutató-munkájának eredményeként jeient meg nemrég Szabolcsi Miklós József Attila-mo-nográfiájának második da-rabja, mely a költő életének és pályájának 1923 és 1927 közötti szakaszát vizsgálja. *Agárdi Péter* írása nem csu-pán e hatalmas méretű munkát értékeli, hanem a József Attila-kutatás idősze-rű kérdéseit, a monográfia mai irodalmunkhoz, szelle-mi életünkhöz szóló üzenetét is tárgyalja. „Vajon nincs-e napjainkban sajátos társada-lomlélektani és művészi időszersége a 20-as évek — egyetlen sorssal és önma-latrendszer hagyományos központja az etika. A vásár-helyi korszak új centrumot képez: a filozófiát” — írja *Greza Ferenc*. Századunk magyar irodalmának egyik nagy kérdése Babits Mihály és Németh László kapcsolá-ta. *Gál István* Németh Ba-bitshez írt leveleinek publi-kálásával irodalomtörténeti fontosságú adalékokat szol-gál.

A Tiszatáj júniusi számá-ból kiemelkedik *Csoóri Sándor* írása. Kiváló költőnk — a Múterem-látogatás sorozatban — *Orosz János* festő-művésszel beszélgetett. (A folyóiratot ezúttal *Orosz János* munkái illusztrálják.) — Magyarországon először *Sze-beten* mutatják be a Gio-vanna d'Arcó-t, a fiatal Verdi kevéssé ismert operá-ját. Az előadásról Nikolényi István írt kritikát.

Molnár Zoltán

A vereség

33.

— Én támogattam eddig — vonogatta a vállát a ka-tona, egy kis röstellkedéssel. — Valahol elhagytuk.
— Messze? — S arra fűrkészett András, amerről jöt-tek, a körtefa mögötti kertbe.
— Hát bizony...
— Szóval, nem tudsz már érte visszatenni?
— Ott már ők vannak.
András szigorúan rágta a szája szélét. Odafordult az asszonyhoz meg a lányához:
— Ne jöjjenek tovább!... Majd mi most már...
Fejmozdulattal jelezte, hogy a kis fekete fog tovább ci-pelni. Ebben az is benne volt, hogy mi, meg az is, hogy köszönje meg, hogy cipelhet, nem így kellene vele bánni. S az asszony ezt meg is értette. S helyeselte is; nem tiltakozott; bólintott, nem nézett a fekete katonára.
— Hát akkor... a jó isten őrizze meg magukat!
Leguggoltak Arankához, ő is, meg a lánya is, meg-csúfolták, egyik egyik, másik másik felől.
Aranka még egyszer rájuk nyitotta a szemét. De csak a szempillájával intett búcsút.
András kezét nyújtott nekik. Ez bizony egy kicsit fur-csa volt, kezét fogni. De odaadták a kezüket, hagyták meg-szorítani.

— Hát, Julis néném... — mondta —, és Julis hú-gom...

Ezen egy picit el is mosolyodtak.
— Isten megáldja...!
Jó, gondolta András, mondta ő is úgy:
— Isten áldja magukat is!
Mégvárta, míg elindulnak, s nézett utánuk még néhány pillanatig. Aztán visszafordult a két katonához.
— A puskátokat, halljátok, azt azért nem kellett vol-na elhagyni.

Ezt a lengyel is megértette; mutatta a sebesült karját-lábát, aztán sóhajtott, s az égen tekintett szét, mintha azt mutatná meg, mi van, mintha onnan verődne vissza min-denfelől az a sok kisebb-nagyobb ropogás, dörrenés.
A kis fekete azonban nyilván nem szerette, ha köte-kednek vele. Vállát, s bajuszát megvonva, megjegyezte:
— Nem olyan sokat számít már az itt, hogy egy pus-kával több, vagy kevesebb.

Andrásnak esze ágában sem volt vitát kezdeni; hi-szen tudta, hogy mit számít most az idő; de ezt szó nélkül nem hagyhatta.

— Nem szégyellsz ilyet mondani?
— Én szégyelljek? — pattant a katona. — Miért ép-pen én szégyelljek?

Nem lehetett világosan érteni, hogy mire gondol, s hogy vajon ki is szégyellje magát önhelyette? De András semmiképpen sem folytathatta az érdeklődést. A körtefa le-vérrácsán át egy embert látott meg, aki szemből, menet-irányukkal ellentétesen, onnva közeledett a kertek aljai szegélybokrok árnyékában.

Csak a szeme villanásával intett hallgatást a kis mér-ges bajuszu katonának, s ahogy tudott, még egy kicsit lei-jebb is húzódott.

Ingujjban, rossz cájgnadrágban, parasztszandálban, de pisztollyal a kezében közeledett az ember. András bizott abban, hogy csak akkor látja majd meg őket, ha egyenlő távolságra lesznek a körtefától. Az ingujj meg a nadrág már majdnem megnyugtatta, de szerencsére, időben meg-látta a pisztolyt is. Paraszt, pisztollyal. Nesztelenül levet-te a puskát a válláról, és mindenesetre kibízott. Lógat-ta a puskát csövével lefelé, úgy, hogy minden pillanatban felkaphatta.

A fickó hátra-hátratekintett. Talán éppen mert éber-sége ilyen egyirányú volt, csak akkor vette észre őket, mi-kor már szinte beléjük botlott, nem is megkerülve a fát, hanem inkább átbújva a lehajló ága alatt.

Megtorpant, és maga elé kapta a pisztolyt.
Csak most ismerte meg Andrást.
Uporniczky volt; hajdani K. u. K. főhadnagy, s ma reg-gel meg a harcoló magyar vörös hadsereg vezérének különmegbízottja, aki a támadás előkészületeit ellenőrizte. Ugy látszik, nem szerzett eléggé biztató tapasztalatokat.
— Lám, a vezérkari elvtárs...! Ugyan hol jár itt, ahol a madár se jár?!

Uporniczky kihúzta magát, s igyekezett magabiztosnak mutatkozni. A pisztolyt nem engedte lejjebb.
— Maguk mit csinálnak itt? — S megszokott szigorú-ságával tekintett végig a furcsa társaságon.

— Hát egészen pontosan mi sem tudjuk, jelentem. Azt hiszem, megpróbálunk visszajutni Poroszlóra. — Aztán egyenesen a szemébe nézett: — Nem tart velünk?

— Nem! — jelentette ki határozottan Uporniczky, s nyilvánvaló volt, hogy sürgősen tovább óhajtott hahadni.
— Kár. Többen talán többre mennénk.

(Folytatjuk.)